

ЦВІРКУН Ю. І.,

кандидат юридичних наук,
здобувач кафедри адміністративного та
господарського права
(Запорізький національний університет),
суддя
(Вищий адміністративний суд України)

УДК 342.9

**ДО ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ
ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ СПРАВ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ,
ДІЙ І БЕЗДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕГІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ
ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

Статтю присвячено дослідженню проблемних питань реалізації повноважень адміністративними судами під час вирішення справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності колегіальних суб'єктів публічної адміністрації.

***Ключові слова:** повноваження, адміністративні суди, межі та реалізація повноважень, компетенція суб'єкта владних повноважень, колегіальні суб'єкти публічної адміністрації.*

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов реализации полномочий административными судами при рассмотрении дел об обжаловании решений, действий или бездействия коллегиальных субъектов публичной администрации.

***Ключевые слова:** полномочия, административные суды, границы и реализация полномочий, компетенция субъекта властных полномочий, коллегиальные субъекты публичной администрации.*

The article studies the issues that arise when administrative courts exercise their authorities while considering cases about decisions, actions or inaction of collective entities of public administration.

***Key words:** authorities, administrative courts, limits and realization of authorities, competence of public entities, collegial entities of public administration.*

Вступ. Органи публічної влади, які за порядком функціонування й ухвалення рішень є колегіальними, до запровадження нових реформ державного апарату та місцевого самоврядування певною мірою були представлені в системі публічного управління нашої держави. Однак у зв'язку із процесами лібералізації та демократизації влади передбачено створення низки постійно діючих або тимчасових колегіальних органів публічної адміністрації. Тож у структурі органів публічної влади України кількість колегіальних органів публічної адміністрації ближчим часом зросте.

Поняття «суб'єкт публічної адміністрації» вже частіше зустрічається у вітчизняній юридичній літературі, але чинне законодавство України не містить його визначення. Так само законодавче поле не містить визначення поняття «колегіальний суб'єкт публічної адміністрації». Сутність, види, розмежування функцій та повноважень колегіальних суб'єктів публічної адміністрації практично не вивчалися. Проте кількість адміністративних справ, відповідачами в яких є колегіальні суб'єкти публічної адміністрації, в останній час теж збільшується.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем, які виникають у зв'язку з діяльністю колегіальних суб'єктів публічної адміністрації, розширенням їхньої компетенції та зростанням публічно-правових спорів, в яких вони беруть участь.

Результати дослідження. До проблематики відповідних спорів частково зверталися такі вітчизняні вчені, як: В.М. Бевзенко, А.І. Берlach, Ю.П. Битяк, Т.О. Білозерська, І.Б. Коліушко, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, В.П. Тимошук, А.В. Пухтецька, А.О. Селіванов, М.І. Смокович, В.І. Співак, В.І. Шишкін.

Ріст кількості невиконання або неналежного виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами норм Конституції та законів України в період становлення інститутів влади після здобуття незалежності зумовив збільшення звернень фізичних і юридичних осіб до суду по захист прав, свобод та інтересів, що, своєю чергою, стало однією із причин прискорення запровадження адміністративного судочинства в нашій державі.

Створення адміністративних судів на законодавчому рівні вперше було закріплено в Законі України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. [1]. Ст. 22 цього Закону загальним чином встановила повноваження адміністративних судів – розглядати адміністративні справи, пов'язані із правовідносинами у сфері державного управління та місцевого самоврядування.

З ухваленням Верховною Радою України 6 липня 2005 р. Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [2], який набрав чинності 1 вересня 2005 р., обсяг повноважень адміністративних судів цим кодифікованим актом було розширено та відносно конкретизовано.

Ухвалення КАСУ уможливило реалізацію гарантій права особи на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що закріплені в ст. 55 Конституції України [3]. Водночас КАСУ визначив повноваження адміністративних судів щодо розгляду справ адміністративної юрисдикції, порядок звернення до адміністративних судів і порядок здійснення адміністративного судочинства. Зокрема, у ньому передбачено орієнтовний перелік повноважень адміністративного суду за наслідками розгляду і вирішення адміністративних справ.

На день ухвалення КАСУ ст. 17 цього Кодексу встановлювала компетенцію адміністративних судів.

Компетенція (юридичний термін) – сукупність юридично встановлених повноважень, прав і обов'язків конкретного органа чи посадової особи; визначає його місце в системі державних органів (органів місцевого самоврядування). Юридичний зміст поняття «компетенція» містить такі елементи: предмети підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які розповсюджуються повноваження); права й обов'язки, повноваження органа чи особи: відповідальність; відповідність поставленим цілям, задачам і функціям [4].

Змінами, внесеними згідно із Законом України «Про судоустрій і статус судів» від 7 липня 2010 р. № 2453–VI [5], у ст. 17 КАСУ «компетенцію» було замінено на «юрисдикцію».

Юрисдикція – компетенція судових органів із розгляду цивільних, кримінальних та інших справ; коло справ, які даний суд має право розглядати й вирішувати [6].

М.І. Смокович зазначає, що судова юрисдикція нерозривно пов'язана з поняттям «судова компетенція» – це сукупність юридично встановлених повноважень (владних прав і обов'язків) певного судового органу, зокрема й спеціалізованого суду, щодо визначеного законом кола питань, які підлягають вирішенню. Обсяг цієї компетенції обумовлюється здійсненням державної влади судовими органами в окремих сферах суспільного життя залежно від їхньої спеціалізації, територіального масштабу діяльності кожної ланки судової системи. Предметну компетенцію системи судових органів закріплено в ст. ст. 124, 125 Конституції України та в інших законодавчих актах, що не тільки встановлюють конкретні повноваження судів у певних галузях права, а й визначають функціональні повноваження (відповідні права й обов'язки) судів у галузі правосуддя [7].

На даний час ч. 1 ст. 17 КАСУ встановлює, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму.

Згідно із ч. 2 ст. 17 КАСУ, юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема: 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; 2) спори щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; 3) спори між суб'єктами владних повноважень щодо реалізації їхньої компетенції у сфері управління, зокрема й делегованих повноважень; 4) спори, які виникають щодо укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів; 5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України; 6) спори щодо правовідносин, пов'язаних із виборчим процесом чи процесом референдуму; 7) спори фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності в частині доступу до публічної інформації; 8) спори фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника в правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони», за виключенням спорів, пов'язаних з укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю [2].

Аналізуючи зміни, які вносилися до ст. 17 КАСУ, незважаючи на критику адміністративних судів за перебирання на себе функцій органів державної влади й органів місцевого самоврядування, можемо говорити, що юрисдикція адміністративних судів у нормах процесуального права законодавцем не була звужена, а в окремих випадках навіть розширена.

За відсутності окремого законодавчого акта, предметом якого є регулювання адміністративної процедури, положення КАСУ вже тривалий час слугують за адміністративно-процедурні норми. До врегулювання адміністративної процедури відповідним актом основні критерії, на які мають орієнтуватися суб'єкти публічної адміністрації під час прийняття рішень чи вчинення дій, закріплені в ч. 3 ст. 2 КАСУ.

Ч. 3 ст. 2 КАСУ встановлює, що у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони: 1) на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема й з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку [2].

Водночас дані критерії слугують судам для оцінювання рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. З огляду на судову практику, зокрема й Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ), адміністративні суди під час розгляду адміністративних справ про оскарження рішення, дії (бездіяльності) незалежно від підстав, наведених у позовній заяві, зобов'язані перевірити їх відповідність усім вимогам, які містяться у викладеній вище статті КАСУ.

Ст. 162 КАСУ, яка регулює питання повноважень суду в адміністративному судочинстві під час вирішення справи по суті, із дня ухвалення в частині визначених повноважень суду практично не змінилася.

Так, у ч. 2 ст. 162 КАСУ закріплено, що в разі задоволення адміністративного позову суд може прийняти постанову про: 1) визнання протиправними рішення суб'єкта владних

повноважень чи окремих його положень, дій чи бездіяльності і про скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, про поворот виконання цього рішення чи окремих його положень із зазначенням способу його здійснення; 2) зобов'язання відповідача вчинити певні дії; 3) зобов'язання відповідача утриматися від вчинення певних дій; 4) стягнення з відповідача коштів; 5) тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян; 6) примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян; 7) примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України; 8) визнання наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень.

Суд може прийняти іншу постанову, яка б гарантувала дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини та громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень із боку суб'єктів владних повноважень [2].

Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень адміністративного судочинства» від 17 листопада 2011 р. № 4054 ч. 2 ст. 162 КАСУ доповнено абз. 11 такого змісту: «Суд за адміністративним позовом суб'єкта владних повноважень може прийняти іншу постанову у випадках, встановлених законом» [8].

Повноваження – офіційно надане кому-небудь право певної діяльності, ведення справ. У теорії держави і права повноваження – засіб впливу суб'єкта на правову поведінку об'єктів [9].

З огляду на визначення понять «повноваження», «компетенція» та «юрисдикція», є підстави вважати, що юрисдикція є широким поняттям, яке охоплює комплекс інших понять. Зокрема, юрисдикція визначає компетенцію суб'єкта. Водночас компетенція вже визначає повноваження відповідного суб'єкта, які йому надаються як засіб впливу на правову поведінку об'єктів.

У п. п. 10.2 та 10.3 постанови Пленум ВАСУ від 20 травня 2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі» роз'яснено: зі змісту ст. 162 КАСУ випливає, що в разі задоволення позову про визнання протиправним рішення суб'єкта владних повноважень чи його окремих положень суд повинен зазначити це в судовому рішенні й одночасно застосувати один із встановлених законом способів захисту порушеного права позивача: про скасування або визнання нечинними рішення чи окремих його положень; у разі визнання судом неправомірними дій чи бездіяльності відповідача суд може зобов'язати його вчинити чи утриматися від вчинення певних дій у спосіб, визначений чинним законодавством, яким може бути захищено/відновлено порушене право. Суд може ухвалити постанову про зобов'язання відповідача прийняти рішення певного змісту, за винятком випадків, коли суб'єкт владних повноважень під час адміністративних процедур відповідно до закону приймає рішення на основі адміністративного розсуду [10].

Враховуючи повноваження адміністративного суду, закріплені в нормах КАСУ, встановлений процесуальним законодавством порядок вирішення спорів, що виникають із публічно-правових відносин, передбачає достатньо широкі гарантії захисту та поновлення прав, свобод та інтересів особи. Дані повноваження надаються суду в разі вирішення справ, в яких відповідачами є як одноособові, так і колегіальні суб'єкти, що наділені владними управлінськими функціями.

З посиланням на постанову Верховного Суду України від 5 грудня 2006 р. № 06/97/21–527во06, в якій зазначено, що суд не може підміняти державний орган, рішення якого оскаржується, приймаючи замість рішення, яке визнається протиправним, інше рішення, яке б відповідало закону, та давати вказівки, які б свідчили про вирішення питань, які належать до компетенції такого суб'єкта владних повноважень [11], окремі суди (судді) відмовляють у задоволенні позовів, які містять вимогу про зобов'язання суб'єкта владних повноважень прийняти конкретне рішення. Особливо часто суди доходять висновку, що такий спосіб судового захисту не належить до повноважень адміністративного суду в справах, де відповідачами є такі колегіальні суб'єкти публічної адміністрації, як Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України,

Центральна виборча комісія та інші виборчі комісії, представницькі органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради, а також обласні та районні ради тощо. Водночас, відмовляючи особі в задоволенні таких позовних вимог, суди мотивують свої рішення наявністю дискреційних повноважень у колегіального органу публічної влади.

Однак варто звернути увагу на те, що адміністративний суд наділений повноваженнями щодо зобов'язання відповідача прийняти рішення і це прямо передбачено в п. 3 ч. 2 ст. 162 КАСУ.

Крім того, останні законодавчі зміни щодо судоустрою і статусу суддів у законах, що містять норми матеріального права, викликають побоювання в експертів щодо звуження повноважень адміністративних судів, зокрема й під час вирішення справ, відповідачами в яких є такі колегіальні суб'єкти публічної адміністрації, як Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

Наприклад, ч. 21 ст. 79 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII встановлює, що рішення Вищої ради правосуддя про відмову у внесенні президентові України подання про призначення судді на посаду може бути оскаржене та скасоване виключно на таких підставах: 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; 2) рішення не підписано членом Вищої ради правосуддя, який брав участь у його ухваленні; 3) рішення не містить посилання на визначені законом підстави відмови у внесенні президентові України подання про призначення судді на посаду або мотивів, з яких Вища рада правосуддя прийшла до відповідних висновків.

Також ч. 3 ст. 88 зазначеного Закону передбачає, що рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, ухвалене за результатами проведення кваліфікаційного оцінювання, може бути оскаржене та скасоване виключно на таких підставах: 1) склад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який провів кваліфікаційне оцінювання, не мав повноважень його проводити; 2) рішення не підписано будь-ким зі складу членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який провів кваліфікаційне оцінювання; 3) суддя (кандидат на посаду судді) не був належним чином повідомлений про проведення кваліфікаційного оцінювання – якщо було ухвалено рішення про непідтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді через неявку для проходження кваліфікаційного оцінювання; 4) рішення не містить посилання на визначені законом підстави його ухвалення або мотиви, з яких Комісія дійшла відповідних висновків [12].

Зазначені обмеження щодо оскаржень і скасування рішень Вищої ради правосуддя містяться і в Законі України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798–VIII [13].

Вважаємо, що положення норм матеріального права, які містяться в нових законах України «Про судоустрій і статус суддів» і «Про Вищу раду правосуддя» щодо оскарження рішень відповідних колегіальних органів унеможливають повний і всебічний розгляд таких справ.

Водночас КАСУ, зокрема й ст. 171–1 цього Кодексу, яка визначає особливості провадження у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, передбачає широкі повноваження суду і не містить жодних обмежень щодо оскарження та скасування актів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Тобто норми КАСУ, а саме ст. ст. 2, 17, 162, 171–1, наділяють ВАСУ повноваженнями щодо перегляду всіх рішень Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, без будь-яких обмежень. Враховуючи зміни в законодавстві, можемо констатувати, що нові норми матеріального права не узгоджуються із процесуальними нормами, які застосовувалися адміністративними судами понад 10 років.

Конституційний Суд України (далі – КСУ) у Рішенні в справі за конституційним зверненням громадян Р.М. Проценка, П.П. Ярошенка та інших щодо офіційного тлумачення ст. ст. 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води)

від 25 грудня 1997 р. № 9-зп зазначив, що ч. 1 ст. 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод судовим порядком. Суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод. Відмова суду в прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі ст. 64 Конституції України не може бути обмежене [14].

Відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. У ч. 1 ст. 64 Основного закону України закріплено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [3].

КСУ в названому Рішенні зауважує, що відмова суду в прийнятті позовних та інших заяв чи скарг, які відповідають встановленим законом вимогам, є порушенням права на судовий захист, яке відповідно до ст. 64 Конституції України не може бути обмежене [14]. В іншому Рішенні КСУ зазначає, що правосуддя по своїй суті визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості та забезпечує ефективне поновлення в правах (п. 9 мотивувальної частини Рішення КСУ від 30 січня 2003 р. №3-рп/2003) [15].

Встановлюючи перепони щодо оскарження рішень окремих колегіальних суб'єктів публічної адміністрації, є підстави вважати, що законодавцем звужено раніше встановлені КАСУ повноваження адміністративного суду. Зокрема, унеможливлено повноцінне виконання ним завдань судочинства, визначених у ст. ст. 2, 17, 162, 171–1 цього Кодексу.

М.Д. Савенко зауважує, що під час визначення компетенції адміністративних судів не можна встановлювати як умову звернення до суду «у випадках, передбачених законом». Конституція України встановила право кожного оскаржити в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55) і не допускає можливості обмеження цього права законом [16, с. 34].

З огляду на зазначені вище рішення КСУ, напрацьовану судову практику та висновки експертів у галузі адміністративного права і процесу, вважаємо, що закріплення в законодавстві України, зокрема й у нових процесуальних кодексах, які мають бути ухвалені парламентом у зв'язку із запровадженням судової реформи 2 червня 2016 р., положень із формулюваннями, які б встановлювали такі умови звернення до суду, є кроком назад у вітчизняній судово-правовій сфері.

Висновки. Отже, ключовим для розуміння сутності адміністративного судочинства є питання повноважності адміністративного суду та наявності способів судового захисту особи від порушень органів влади та їх посадових і службових осіб. Водночас важливим елементом ефективного судового захисту у сфері публічно-правових відносин є закріплення на законодавчому рівні гарантій відновлення порушеного права особи. Можемо констатувати, що чинні норми матеріального права, які регулюють питання оскарження рішень таких колегіальних суб'єктів публічної адміністрації, як Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада правосуддя, не узгоджуються з нормами КАСУ щодо повноважень адміністративних судів під час розгляду та вирішення таких справ. На нашу думку, дані норми звужують встановлені КАСУ повноваження адміністративного суду й обмежують процесуальні права і гарантії особи, зменшують доступність до судового захисту, ставлять у нерівне становище відповідних учасників публічно-правових відносин. Обмеження процесуальних прав на звернення до адміністративного суду є таким, що перекреслює попередні досягнення в області захисту прав людини, а тому є неприйнятним. Сподіваємося, що через звернення до КСУ у порядку ч. 5 ст. 9 КАСУ відповідні перепони щодо оскарження рішень вказаних колегіальних суб'єктів публічної адміністрації будуть подолані або виправлені парламентом у законодавчих змінах до актів, які визначають порядок здійснення адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій України : Закон України від 7 лютого 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
3. Конституція України : від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
4. Компетенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Компетенція>.
5. Юрисдикція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Юрисдикція>.
6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015760-13>.
7. Смокович М.І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : [монографія] / М.І. Смокович. – К. : Юрінком-Інтер, 2012. – С. 39.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень адміністративного судочинства : Закон України від 17 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
9. Повноваження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Повноваження>.
10. Про судові рішення в адміністративній справі : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13>.
11. Постанова Верховного Суду України від 5 грудня 2006 р. № 21–527во06 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/425294>.
12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
13. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
14. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 р. №9-зп у справі за конституційним зверненням громадян Р.М. Проценка, П.П. Ярошенка та інших щодо офіційного тлумачення ст. ст. 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>.
15. Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч. 3 ст. 120, ч. 6 ст. 234, ч. 3 ст. 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>.
16. Савенко М.Д. Питання компетенції адміністративних судів / М.Д. Савенко // Наукові записки. – Том 21: Юридичні науки – К : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2003. – С. 30–36.

